

การจัดการเรียนรู้ด้านการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา กรณีศึกษา เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในกระชัง
ในแม่น้ำปิง อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

Learning Management of Fish Farmers on Aquaculture Group Formation Case Study:

Cage Farming in Ping River, Doi Lo District, Chiang Mai

เชษฐา ดวงสุวรรณ (Chatta Duangsuwan)* ปฏิภาณ สุทธิกุลบุตร (Patiphan Sudtikunlabut) **

ปราโมช ศีตะโกเศศ (Pramot Sitakoset)*** ชนกันต์ จิตมนัส (Chanagun Chitmanat) ****

บทคัดย่อ

จังหวัดเชียงใหม่เป็นแหล่งเลี้ยงปลานิลและปลาตะเพียนที่สำคัญของไทย แต่เนื่องจากสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง ฝนตกหนัก น้ำท่วม ฝายพัง น้ำแห้ง อากาศร้อนจัดและหนาวจัดจนเกินไป ส่งผลให้กระชังได้รับความเสียหายและปลาตายในที่สุด หลายคนต้องเลิกกิจการ งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อให้เกษตรกรสามารถจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาให้สามารถรับมือกับสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง จากการถอดบทเรียน องค์ความรู้เรื่องการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กลุ่มตัวอย่างจำนวน 7 กลุ่ม นำไปสู่จัดการประชุมกลุ่มผู้เลี้ยงปลาในกระชัง อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 20 คน ทำการศึกษาตั้งแต่เดือนตุลาคม 2558 ถึง ธันวาคม 2559 พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาที่เข้าศึกษาดูงาน 76 เปอร์เซ็นต์ขาดข้อมูลความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎข้อระเบียบ การบริหารจัดการภายในกลุ่ม ข้อดี ข้อจำกัดของการรวมกลุ่ม และจากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างการศึกษาดูงานเรื่องการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา พบว่า ผู้เข้าร่วมทั้งหมดแสดงพฤติกรรมถึงความเอาใจใส่ต่อการศึกษาดูงานและให้ความร่วมมือในการศึกษาดูงาน และพบว่าผู้เข้าร่วมทั้งหมดพยายามซักถามหรือแสดงความคิดเห็นในช่วงการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการทำ SWOT analysis

ABSTRACT

Chiang Mai is an important producer of tilapia culture in Thailand. Due to climate variability, fish farmers have to deal with heavy rain, floods, damaged weirs, droughts, extreme hot and cold temperatures, all of which impact farms and result in mass mortality events. The objective of this thesis was to help cage-based fish farmers form fish farmers' groups so to be able to adapt to climate change. In-depth interviews were conducted with 7 fish farmers' groups. Afterwards, a meeting was organized around the topic of fish farmers' groups, whereby 20 fish farmers in Doi Lor district of the Ping River participated. These activities had been conducted from October, 2015 - December, 2016. Prior to the meeting, 76% of fish farmers did not know or understand the rules of fish farmers' groups and how such groups were managed. They also did not know the benefits and disadvantages of forming such groups. Throughout the meeting, all participants showed interests in the project and gave their full cooperation. It was also observed that all participants asked questions or posed suggestions during the SWOT analysis.

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้ การรวมกลุ่มเกษตรกร การเลี้ยงปลานิล

Keywords: Knowledge management, Farmer association, Tilapia culture

*นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

***รองศาสตราจารย์ คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

****ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะเทคโนโลยีการประมงและทรัพยากรทางน้ำ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

บทนำ

ประเทศไทยเป็นผู้ผลิตปลานิลเป็นอันดับ 6 ของโลก (FAO, 2012) ผลผลิตปลานิลประมาณ 30% ของได้มาจากการเลี้ยงในกระชัง (Belton et al., 2009) ซึ่งการเลี้ยงปลานิลและปลาตะเพียน ในกระชังได้รับความนิยมนอกเหนือจากนี้ น้ำสาธารณะทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย เนื่องจากให้ผลผลิตตอบแทนต่อพื้นที่สูง อัตราการปล่อยพันธุ์ปลาสูงถึง 100 ตัว/ลูกบาศก์เมตร ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนของการเลี้ยงปลานิลและปลาตะเพียน ในกระชัง เฉลี่ย 24,713 บาท/กระชัง ต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย 33.64 บาท/กิโลกรัม สำหรับผลตอบแทน เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ย 30,843 บาท/กระชัง และมีกำไร 6,130 บาท/กระชัง หรือ 8.34 บาท/กิโลกรัม ระยะเวลาการเลี้ยงสั้นเพียง 4 – 5 เดือนและเป็นการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำทั่วไป ทั้งช่วยผู้ที่ไม่มียอดเงินทำกินสามารถเลี้ยงปลาได้ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2552)

ในปี 2554 ผลผลิตปลาน้ำจืดในจังหวัดเชียงใหม่ มีปริมาณรวมประมาณ 11,279,877 ตัน คิดเป็นมูลค่า 451,195,080 บาท ปลาที่นิยมเลี้ยงคือปลานิลและปลาตะเพียน บริเวณที่มีการเลี้ยงปลาในกระชังมากที่สุดคือ อำเภอคอกอยหล่อ (4,021,325 ตัน/ปี) คิดเป็นมูลค่า 160,853,000 บาท (สำนักงานประมงจังหวัดเชียงใหม่, 2554) อย่างไรก็ตาม ผลผลิตปลานิลและปลาตะเพียน มีแนวโน้มลดลง เนื่องจาก สภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงและแปรปรวนซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในกระชังในพื้นที่อำเภอคอกอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้เลี้ยงปลาได้รับความเสียหาย ปลาไม่กินอาหาร โตช้า อ่อนแอ ติดโรค และตายในที่สุด (พิมพ์กานต์, 2557) ต่อมาปลายปี 2558 ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ได้ออกประกาศ เรื่อง ให้งดเลี้ยงสัตว์น้ำในกระชังบริเวณลำน้ำปิง เนื่องจากปริมาณฝนตกน้อยลงในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน โดยเฉพาะแม่น้ำปิง ประกอบกับเขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชล มีน้ำกักเก็บอยู่น้อย เพื่อป้องกันความเสี่ยงและความเสียหาย จึงได้มีประกาศประชาสัมพันธ์แจ้งเตือนเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ตั้งแต่เขตพื้นที่ ตำบลอำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอสารภี อำเภอหางดง อำเภอสันป่าตอง อำเภอคอกอยหล่อ และอำเภอจอมทอง ให้งดเว้นการเลี้ยงปลาในกระชังตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2558 เป็นต้นไป จนถึงเดือนมิถุนายน 2559 (สำนักงานประมงจังหวัดเชียงใหม่, 2558)

นอกจากนี้ทางราชการโดยกรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จะแจ้งเตือนให้เกษตรกรเฝ้าระวังภัยพิบัติทางธรรมชาติ โรคระบาดและภัยแล้งเป็นประจำ เพื่อให้เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาได้รับมือหรือปรับเปลี่ยนการเลี้ยงปลา การประชุมชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อช่วยเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา หาทางแก้ไขและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป็นอีกวิธีการหนึ่งของการส่งเสริมและสื่อสารเกี่ยวกับความเสี่ยงจากสภาพอากาศต่อการเลี้ยงปลากระชังกับเกษตรกร การมีส่วนร่วม (People Participation) เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายทั้งประชาชนหรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับได้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมกันทำงาน โดยคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชน กิจกรรมดังกล่าวจัดโดยหน่วยวิจัยสังคมและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมกับเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในกระชังในแม่น้ำปิง อำเภอคอกอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ 27 สิงหาคม 2557 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้ผู้เลี้ยงปลาได้เข้าใจปัญหาที่ตนประสบและร่วมกันหาแนวทางในการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จากการประชุมสรุปได้ว่า ผู้เลี้ยงปลาในพื้นที่ประสบปัญหาสำคัญทั้งหมด 4 ปัญหา โดยเรียงลำดับตามความสำคัญของปัญหาจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด ได้แก่ ปัญหาน้ำแห้ง น้ำท่วม อากาศร้อน และอากาศหนาว และแนวทางการปรับตัวเพื่อรับมือกับสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงที่ผู้เลี้ยงปลาต้องการคือ การรวมกลุ่มเพื่อความเข้มแข็งและยั่งยืนในการเลี้ยงปลา ลดต้นทุนการผลิต เพื่อช่องทางการตลาด

รวมทั้งเพื่อเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องความเสี่ยงเกี่ยวกับสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลต่อการเพาะเลี้ยงปลา (หน่วยวิจัยสังคมและสิ่งแวดล้อม, 2557)

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาต่อเนื่องจากการประชุมดังกล่าวข้างต้นเพื่อให้เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในกระชังในแม่น้ำปิง อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ สามารถจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา รวมถึงสามารถรับมือสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อปลารายการเลี้ยงปลา เพื่อความยั่งยืนในการเลี้ยงปลาในกระชังภายใต้สภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งตรงกับความต้องการของผู้เลี้ยงปลา คือ ต้องการรวมกลุ่มเพื่อความเข้มแข็งและยั่งยืนในการเลี้ยงปลา ลดต้นทุนการผลิต บริหารจัดการการตลาด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องความเสี่ยงเกี่ยวกับสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลต่อการเพาะเลี้ยงปลา

วัตถุประสงค์การวิจัย

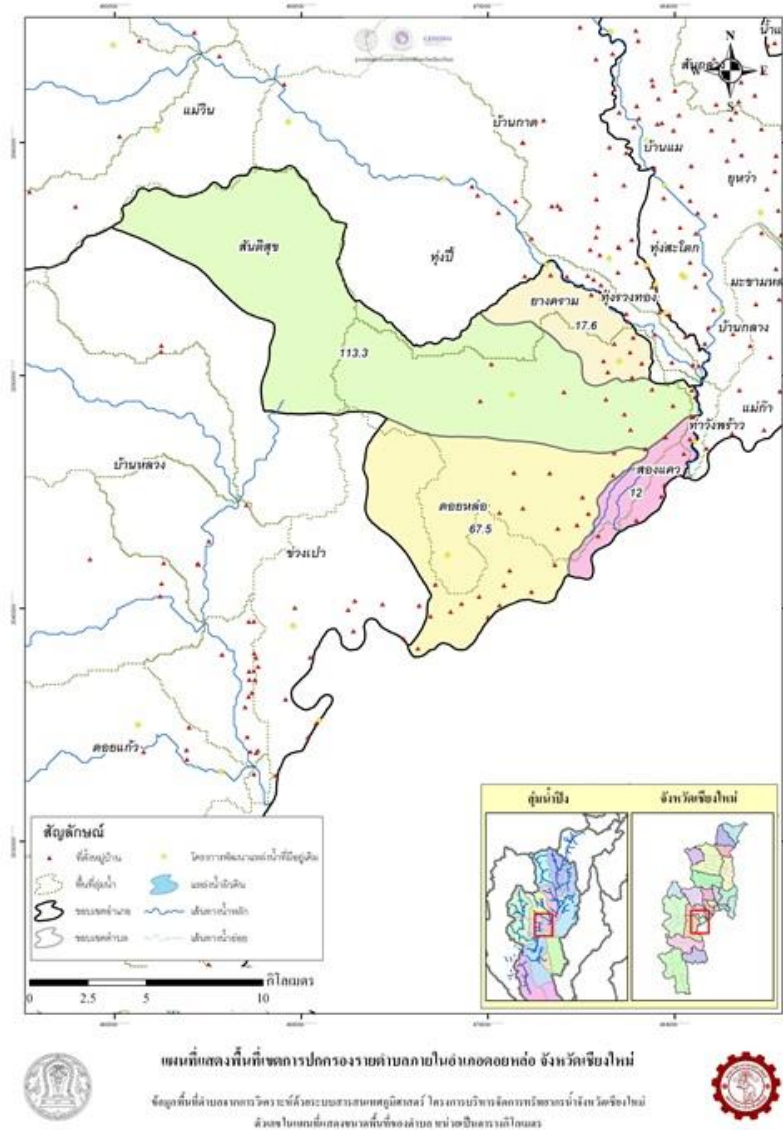
เพื่อถอดบทเรียน พัฒนาองค์ความรู้และจัดการการเรียนรู้เรื่องการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา รวมทั้งศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาเกี่ยวกับการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาผลการจัดการการเรียนรู้ เรื่องการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาซึ่งได้มีการกำหนดวิธีการวิจัยไว้ ดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาในพื้นที่บริเวณแม่น้ำปิง บ้านหัวข่วง ตำบลสองแคว อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดเชียงใหม่ 45 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 93 ตารางกิโลเมตร ทำการศึกษาตั้งแต่เดือนตุลาคม 2558 ถึง ธันวาคม 2559 สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นที่ดอนและมีที่ราบเชิงเขาลาดเอียงไปทางทิศใต้ของตำบล และมีที่ราบลุ่มติดแม่น้ำ สภาพภูมิอากาศ ฤดูร้อน ช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือน มีนาคม ถึง เดือนพฤษภาคม อุณหภูมิเฉลี่ย 28.9 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝน 218.02 มม. ฤดูฝน ช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือน มิถุนายน ถึง เดือนตุลาคม อุณหภูมิเฉลี่ย 24.6 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝน 549.65 มม. ฤดูหนาว ช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน ถึง เดือนกุมภาพันธ์ อุณหภูมิเฉลี่ย 22.75 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝน 71.07 มม. มีประชากรรวมทั้งสิ้น 12,293 คน แยกเป็นชาย 6,059 คน หญิง 6,234 คน จำนวนครัวเรือน 5,018 ครัวเรือน (จากการสำรวจ ณ วันที่ 31 พฤษภาคม 2555) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตรและเลี้ยงปลาในกระชังในแม่น้ำปิงเป็นอาชีพหลัก โดยมีเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในกระชังในแม่น้ำปิง บ้านหัวข่วง ตำบลสองแคว และบ้านวังขามป้อม ตำบลดอยหล่อ อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 20 คน เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา เพื่อมุ่งเน้นให้เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎข้อระเบียบ การบริหารจัดการภายในกลุ่ม ข้อดี ข้อจำกัดของการรวมกลุ่มและสามารถรวมกลุ่มได้สำเร็จ จากนั้นจึงไปศึกษาดูงานเรื่องการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา เมื่อวันศุกร์ ที่ 23 ตุลาคม 2558 ณ กลุ่มผู้เลี้ยงปลานิลในบ่อดิน อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 1 Map of study area in Doi Lor District, Chiang Mai.

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในกระชังในแม่น้ำปิง บ้านหัวช่วง ตำบลสองแคว และบ้านวังขามป้อม ตำบลคอยหล่อ อำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนผู้เลี้ยงปลาในกระชังทั้งหมด 65 คน โดยคัดเลือกกลุ่มประชากรตัวอย่าง 20 คน จากเกษตรกรที่มีพื้นที่การทำงานใกล้เคียงกัน ซึ่งมีความต้องการที่จะรวมกลุ่มและพัฒนาองค์ความรู้ เพื่อรับมือกับสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงที่อาจจะส่งผลกระทบต่อการใช้ปลา

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการเรียนรู้เรื่องการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา โดยแบ่งขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. การถอดบทเรียน องค์ความรู้เรื่องการรวมกลุ่ม โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากสมาชิกของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 7 กลุ่ม โดยการเลือกกลุ่มผู้เลี้ยงปลาตัวอย่างที่มีการบริหารจัดการกลุ่มที่ดีและนำมาเป็นตัวอย่างและได้สัมภาษณ์รูปแบบมีโครงสร้าง โดยการตั้งคำถามแบบปลายเปิดครอบคลุมความรู้เกี่ยวกับการรวมกลุ่ม เกษตรกรผู้เลี้ยงปลา จุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่ม การบริหารงานของกลุ่ม การบริหารเงินทุนของกลุ่ม การจัดการร่วมกันภายในกลุ่ม จุดแข็งและอุปสรรคของการรวมกลุ่ม เพื่อรวบรวมเป็นต้นแบบในการรวมกลุ่มให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาอำเภอค้อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนการจัดการเรียนรู้ ทำโดยการคัดเลือกกลุ่มประชากรตัวอย่าง 20 คน จากเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในกระชังในแม่น้ำปิง บ้านหัวช่วง ตำบลสองแคว และบ้านวังขามป้อม ตำบลค้อยหล่อ อำเภอค้อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีพื้นที่การทำงานใกล้เคียงกันและมีความต้องการที่จะรวมกลุ่ม โดยการพาเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาทั้งหมดนี้ไปศึกษาดูงานเรื่องการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา จากกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลในบ่อดินบ้านแม่แก้ว อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยการแบ่งเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1: การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงจากผู้นำกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา ผู้เข้าร่วมทั้งหมดแสดงพฤติกรรมถึงความเอาใจใส่ต่อการศึกษาดูงานและให้ความร่วมมือในการศึกษาดูงาน ช่วงที่ 2: การเรียนรู้ในเรื่องหลักการ กฎระเบียบและแนวทางการบริหารจัดการภายในกลุ่มจากผู้เชี่ยวชาญ ช่วงที่ 3: การเรียนรู้ในช่วงกิจกรรมกลุ่ม เพื่อวิเคราะห์ SWOT analysis ในหัวข้อการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา อำเภอค้อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่
2. การวัดและประเมินผลความรู้ความเข้าใจของผู้เข้ารับการศึกษาดูงานทั้งก่อนและหลังการศึกษาดูงาน เรื่องการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา โดยใช้แบบประเมินที่สร้างขึ้นตามเนื้อหาของการศึกษาดูงานและการบรรยายของวิทยากร
3. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมระหว่างการศึกษาดูงานของกลุ่มเกษตรกร โดยใช้แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาความร่วมมือของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา พฤติกรรม และความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนรู้แบบการศึกษาดูงาน
4. การสัมภาษณ์ภายหลังการศึกษาดูงานการรวมกลุ่มเกษตรกร โดยการสัมภาษณ์ผู้เข้ารับการศึกษาดูงาน เรื่องการรวมกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ คือแบบสัมภาษณ์หลังจากการศึกษาดูงานเรื่องการรวมกลุ่ม โดยการสัมภาษณ์ 100% ของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาที่เข้าร่วม โครงการ (จำนวน 20 คน) ทำการสัมภาษณ์ทั้งหมด 3 ครั้ง ใช้ระยะเวลาห่างกันในการประเมิน 30 วันต่อการสัมภาษณ์ รวมระยะเวลา 90 วัน
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
  - 5.1 วิเคราะห์ข้อมูลจากการถอดบทเรียนเรื่องการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงปลาตัวอย่างจำนวน 7 กลุ่ม เกี่ยวกับจุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่ม การบริหารงานของกลุ่ม การบริหารเงินทุนของกลุ่ม การจัดการร่วมกันภายในกลุ่ม จุดแข็งและอุปสรรคของการรวมกลุ่ม
  - 5.2 การวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้เข้าร่วม ระหว่างศึกษาดูงานเรื่องการรวมกลุ่ม
  - 5.3 การวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรหลังการศึกษาดูงานเรื่องการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา จาก การวัดและประเมินผลความรู้ความเข้าใจของผู้เข้ารับการศึกษาดูงานทั้งก่อนและหลังการศึกษาดูงาน โดยใช้แบบประเมินที่สร้างขึ้นตามเนื้อหาของการศึกษาดูงานและการบรรยายของวิทยากรคือ จุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่ม การบริหารงานของกลุ่ม การบริหารเงินทุนของกลุ่ม การจัดการร่วมกันภายในกลุ่ม จุดแข็งและอุปสรรคของการรวมกลุ่ม
  - 5.4 วิเคราะห์ข้อมูล SWOT analysis กิจกรรมกลุ่มในหัวข้อ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคในการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา อำเภอค้อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่
  - 5.5 การวิเคราะห์ความเข้าใจในการศึกษาดูงานเรื่องการรวมกลุ่มและการนำกลับไปปฏิบัติจริง จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาทั้งหมด 3 ครั้ง การประเมิน 30 วันต่อการสัมภาษณ์ รวมระยะเวลา 90 วัน

5.6 วิเคราะห์ข้อมูลจากการเรียนรู้เรื่องการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา โดยวิธีการใช้โปรแกรมสำเร็จรูป Nvivo เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย

การจัดการเรียนรู้เรื่องการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา ทัศนศึกษา เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในกระชังในแม่น้ำปิง อำเภอคอกหย่อม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การจัดตั้งกลุ่มหรือการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา สามารถสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนในการเลี้ยงปลา เพิ่มศักยภาพการต่อรองเรื่องต่าง ๆ ได้ดีกว่าการเลี้ยงอิสระที่ไม่สังกัดกลุ่มหรือชมรมใด ๆ เช่น การต่อรองด้านราคาและคุณภาพของลูกพันธุ์ปลา ราคาและคุณภาพของอาหารปลา ราคาปลาและปริมาณการจับปลา นอกจากนี้การรวมกลุ่มสามารถทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาลดต้นทุนการผลิต เช่น ราคาลูกพันธุ์ปลา ราคาอาหาร ยารักษาโรค อุปกรณ์การเลี้ยงปลาและการรวมกลุ่มยังเพิ่มยังเพิ่มช่องทางการเข้าถึงของแหล่งเงินทุนและข้อมูลความรู้ ความช่วยเหลือจากหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน ซึ่งตรงกับทฤษฎีใหม่ขั้นกลาง เมื่อเกษตรกรเข้าใจในหลักการและได้ปฏิบัติแล้ว ก็ต้องเริ่มขั้นที่สอง คือ ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่ม หรือ สหกรณ์ ร่วมแรง ร่วมใจกันดำเนินการในด้าน การผลิต การตลาด และสามารถพัฒนาต่อไปถึงทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า จะทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาสามารถต่อรองราคาปลารวมกลุ่มกันเพื่อซื้ออุปกรณ์ในราคาต้นทุนที่ต่ำลง ส่งผลให้เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาสามารถพึ่งพาตนเองได้ สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในที่สุด ผลที่ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ คเชนทร์ (2556) ที่รายงานว่า การรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล อำเภอสันทราย จ.เชียงใหม่ ช่วยลดความเสี่ยงด้านการตลาด ทำให้ขายปลานิลได้ในราคาดีขึ้น อย่างไรก็ตาม เกษตรกรมีความเห็นว่า เขายังได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐน้อย และงานวิจัยของ พิชราภรณ์ (2548) ที่กล่าวว่า กลุ่มผู้ผลิตมังคุด จ. นครศรีธรรมราช ได้จัดตั้งเพื่อแก้ปัญหาการถูกกดราคาจากผู้รับซื้อ และเพื่อร่วมกันผลิตมังคุดให้มีคุณภาพ

จากการจัดการเรียนรู้เรื่องการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาและเรื่องการบริหารมือกับสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา เป็นการพัฒนาเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาโดยการส่งเสริมความรู้ “การที่เราจะลงมือทำสิ่งใดนั้นจะต้องรู้เสียก่อน รู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหา และรู้ถึงวิธีแก้ปัญหา” จากการศึกษาดูงานและการถอดบทเรียน องค์ความรู้เรื่องการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กลุ่มตัวอย่างจำนวน 7 กลุ่ม นำไปสู่จัดการประชุมกลุ่มผู้เลี้ยงปลาในกระชัง อำเภอคอกหย่อม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 20 คน เพื่อศึกษาดูงานการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมการฝึกอบรมร้อยละ 75 เปอร์เซ็นต์เป็นเพศชาย เฉลี่ยอายุผู้เข้าร่วม อยู่ที่ 58.9 ปี จากการทำแบบประเมินความรู้ ความเข้าใจตนเอง (ก่อน) การศึกษาดูงานเรื่องการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาที่เข้าศึกษาดูงาน 76 เปอร์เซ็นต์ขาดข้อมูลความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับกฎข้อระเบียบ การบริหารจัดการภายในกลุ่ม และข้อดี ข้อจำกัดของการรวมกลุ่ม และจากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างการศึกษาดูงานเรื่องการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา แบ่งเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1: การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงจากผู้นำกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา ผู้เข้าร่วมทั้งหมดแสดงพฤติกรรมถึงความเอาใจใส่ต่อการศึกษาดูงาน และให้ความร่วมมือในการศึกษาดูงาน ผู้เข้าร่วม 75 เปอร์เซ็นต์ จากทั้งหมดมีการซักถาม แสดงความคิดเห็นระหว่างการศึกษาดูงาน และมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ช่วงที่ 2: การเรียนรู้ในเรื่องหลักการ กฎระเบียบ และแนวทางการบริหารจัดการภายในกลุ่มจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ผู้เข้าร่วมทั้งหมดแสดงพฤติกรรมถึงความเอาใจใส่ต่อการศึกษาดูงานและให้ความร่วมมือในการศึกษาดูงาน แต่มีการซักถาม แสดงความคิดเห็นระหว่างการศึกษาดูงาน และมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ซึ่งกันและกันลดลงเหลือแค่ 35 เปอร์เซ็นต์จากผู้เข้าร่วมทั้งหมด และมีความกล้า

แสดงออกลดลงจากช่วงที่ 1 เหลือแค่ 20 เปอร์เซ็นต์จากผู้เข้าร่วมทั้งหมด ในช่วงที่ 3: การเรียนรู้ในช่วงกิจกรรมกลุ่ม เพื่อวิเคราะห์ SWOT analysis ในหัวข้อการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา อำเภอค้อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าผู้เข้าร่วมพบว่า ทั้งหมดแสดงพฤติกรรมถึงความเอาใจใส่ต่อการศึกษาดูงานและให้ความร่วมมือในการศึกษาดูงาน และพบว่าผู้เข้าร่วมทั้งหมดพยายามซักถามหรือแสดงความคิดเห็นในช่วงการวิเคราะห์ข้อมูล และจากการวิเคราะห์ข้อมูล SWOT analysis การรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา อำเภอค้อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า

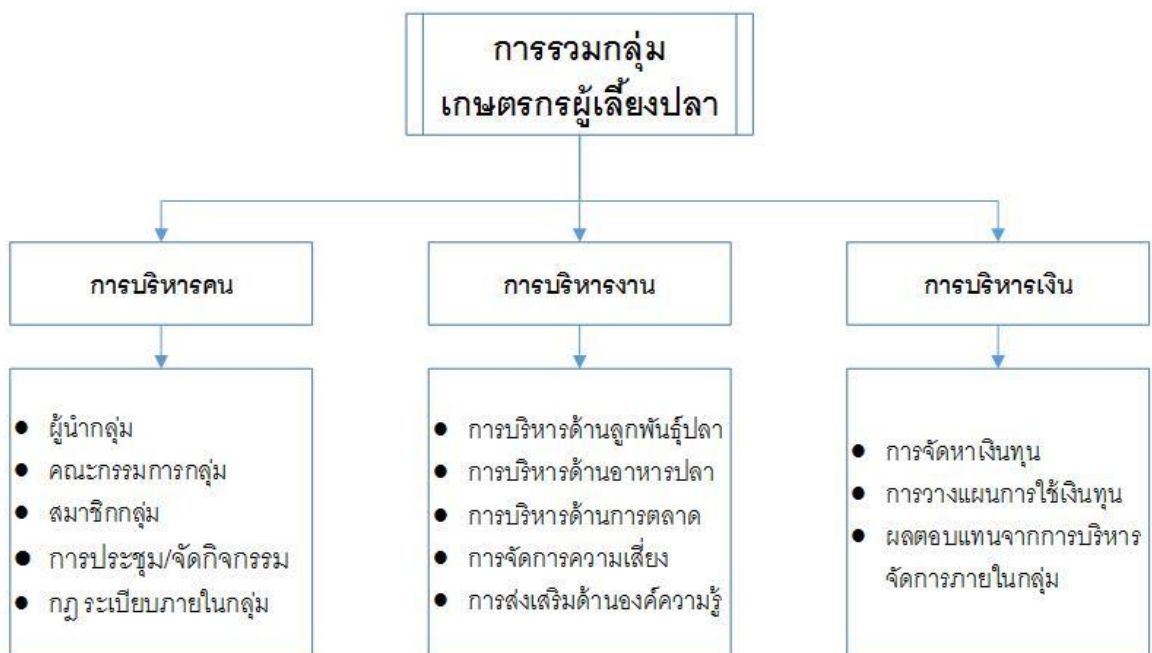
จุดแข็ง การรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา อำเภอค้อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ คือ เกษตรกรอยู่ใกล้แหล่งน้ำ มีประสบการณ์ในการเลี้ยงปลา และเกษตรกรทั้งหมดมีความต้องการที่จะรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา อำเภอค้อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

จุดอ่อน การรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา อำเภอค้อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ คือ เกษตรกรผู้เลี้ยงปลามีทุนน้อย ไม่มีตลาดที่จะรองรับในการส่งขายปลา ขาดผู้นำที่มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดตั้งและบริหารจัดการภายในกลุ่มที่สำคัญคือ ผู้เลี้ยงปลาส่วนใหญ่เลี้ยงปลาแบบเกษตรกรพันธะสัญญา ซึ่งรับลูกพันธุ์ปลา อาหารปลาและขายปลาให้กับบริษัทเอกชน จึงไม่สามารถรวมกลุ่มผู้เลี้ยงปลาในพื้นที่ได้

โอกาส การรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา อำเภอค้อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ คือ เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุน แหล่งข้อมูลความรู้ ความช่วยเหลือจากหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน เพิ่มความเข้มแข็งให้กับผู้เลี้ยงปลา เพิ่มศักยภาพการต่อรองต่าง ๆ ลดต้นทุนการผลิต เช่น ราคาลูกพันธุ์ปลา ราคาอาหาร ยารักษาโรค อุปกรณ์การเลี้ยงปลา เพิ่มการช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ภายในกลุ่มเพิ่มขึ้น

อุปสรรค การรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา อำเภอค้อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ คือ เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาเลี้ยงปลาแบบเกษตรกรพันธะสัญญากับบริษัทเอกชน ทำให้เป็นกั่วงวลในเรื่องเงินทุนหมุนเวียนในการเลี้ยงปลา ลูกพันธุ์ปลา การตลาดและราคาปลาที่จำหน่าย

ผลที่ได้จากวิเคราะห์ SWOT สามารถนำไปกำหนดแผนหรือยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล และการบริหารจัดการธุรกิจปลานิลอย่างยั่งยืน

การทำแบบประเมินความรู้ ความเข้าใจตนเองด้วยการทำแบบทดสอบก่อน-หลัง การศึกษาดูงานเรื่องการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาที่เข้าศึกษาดูงาน การทำแบบทดสอบก่อน-หลัง การศึกษาดูงาน พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาที่เข้าศึกษาดูงาน 76 เปอร์เซ็นต์ขาดข้อมูลความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับกฎข้อระเบียบ การบริหารจัดการภายในกลุ่ม และข้อดี ข้อจำกัดของการรวมกลุ่ม หรือมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการรวมกลุ่มแค่ 24 เปอร์เซ็นต์ การทำแบบทดสอบหลัง การศึกษาดูงานพบว่าเกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจเพิ่มขึ้นถึง 82 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งหมายถึงเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการรวมกลุ่ม การบริหารงานของกลุ่ม การบริหารเงินทุนของกลุ่ม การจัดการร่วมกันภายในกลุ่มเพิ่มขึ้นในระดับที่ดี

จากการวิเคราะห์ความเข้าใจในการศึกษาดูงานเรื่องการรวมกลุ่มและการนำกลับไปปฏิบัติจริง จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาทั้งหมด 3 ครั้ง การประเมิน 30 วันต่อการสัมภาษณ์ รวมระยะเวลา 90 วัน เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาที่มีความต้องการที่จะรวมกลุ่ม เพื่อลดต้นทุนการผลิตในการเลี้ยงปลา ในระยะแรกเกษตรกรผู้เลี้ยงปลามีการพูดคุยกันมากขึ้นในเรื่องการรวมกลุ่มและได้มีการนัดประชุมกันเพื่อพูดคุยเรื่องการรวมกลุ่มจากความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาดูงาน ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นการรวมกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นสมาชิกในพื้นที่บางรายเริ่มมีการรวมกลุ่มเพื่อซื้ออุปกรณ์ในการเลี้ยงปลาต่าง ๆ เพื่อลดต้นทุน มีการพูดคุยเรื่องสภาพภูมิอากาศ องค์ความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงปลา บางส่วนมีการรวมกลุ่มขนาดเล็กเพื่อรับมือกับน้ำและการสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงในพื้นที่ทำให้ปลาบางส่วนได้รับความเสียหาย โดยการรวมกลุ่มแปรรูปปลาเป็นปลาแดดเดียวส่งขายและมีแม่ค้ามารับซื้อ แต่เนื่องจากปัญหาสภาพภูมิอากาศในพื้นที่ จากปริมาณฝนตกน้อยลงในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน โดยเฉพาะแม่น้ำปิง ประกอบกับเขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชล มีน้ำกักเก็บอยู่น้อย ซึ่งเกิดภัยแล้งในแม่น้ำปิงเป็นระยะเวลายาวนานถึง 8 เดือน สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่ ได้มีประกาศประชาสัมพันธ์แจ้งเตือนเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ตั้งแต่เขตพื้นที่ ท้ายอำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอสารภี อำเภอหางดง อำเภอสันป่าตอง อำเภอดอยหล่อ และอำเภอจอมทอง ให้งดเว้นการเลี้ยงปลาในกระชังตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2558 เป็นต้นไป จนถึงเดือนมิถุนายน 2559 ทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาส่วนมากต้องหยุดอาชีพการเลี้ยงปลา จะมีแค่บางส่วนที่มีเงินทุนในการเลี้ยงและการดูแล จึงทำให้การรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาไม่ประสบความสำเร็จ

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาต้องการรวมกลุ่มเพื่อบริหารจัดการเลี้ยงปลาให้ได้กำไรสูงขึ้นซึ่งสมาชิกทุกคนจะพิจารณาถึงผลประโยชน์ที่ได้รับก่อนตอบรับเข้าร่วมกลุ่ม (ธัญชนธ์, 2551) อย่างไรก็ตามในพื้นที่ศึกษาประสบปัญหาหลายข่าวด ทำให้ขาดแคลนน้ในการเลี้ยงปลา การรวมกลุ่มของเกษตรกรจึงไม่ชัดเจน รวมทั้งเกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงปลาภายใต้เกษตรกรพันธสัญญากับบริษัทเอกชนในพื้นที่ สุริพร (2545) รายงานถึงปัญหาการรวมกลุ่มผู้ปลูกส้มพันธุ์สายน้ำผึ้ง คือ อุปสรรคในการเดินทางและการติดต่อประสานงาน ทางพลเอก ฉัตรชัย สาริกัลยะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้เพิ่มประสิทธิภาพการเพาะเลี้ยงปลานิลแบบครบวงจร ภายใต้ันโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตามแผนการปรับโครงสร้างและพัฒนาการผลิตสินค้าประมง (ประมงแปลงใหญ่) ตั้งแต่ปี 2558 ซึ่งมุ่งเน้นให้เกิดการลดต้นทุน เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้เกิดมูลค่าเพิ่มและเกิดระบบตลาด เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันให้เกษตรกร โดยมุ่งเน้นการลดต้นทุนและเพิ่มคุณภาพด้วยการตรวจประเมินฟาร์มให้ได้มาตรฐานการผลิต ภายใต้การทำประมงอย่างรับผิดชอบไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงปลานิลที่เป็นแปลงเล็กหลายคนจนกลายเป็นการบริหารจัดการร่วมกันในพื้นที่ขนาดใหญ่ โดยมีการนำร่องใน 4 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย กาฬสินธุ์ ชลบุรี และนครศรีธรรมราช ซึ่งมีการขับเคลื่อน 7 กิจกรรมหลัก ได้แก่ การเพิ่มผลผลิต การลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มมูลค่าสินค้า การยกระดับมาตรฐานฟาร์ม

การจัดตั้งสหกรณ์ผู้เพาะเลี้ยง การติดตามประเมินผล และการบริหาร โครงการ โดยกำหนดเป้าหมายให้มีผลผลิตปลาเพิ่ม ขึ้น ร้อยละ 10 สามารถลดต้นทุนการเลี้ยง ได้อย่างน้อย ร้อยละ 10 มีการรวมกลุ่มแปรรูปอย่างน้อย 1 กลุ่ม และมีฟาร์มที่ ได้ GAP อย่างน้อย 320 ฟาร์ม สามารถจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนอย่างน้อย 4 กลุ่ม และส่งเสริมทางการตลาด ซึ่งได้ร่วมกับสภา หอการค้า โดยสมาคมแห่งเอเซียกึ่งส่งจำหน่ายผลผลิตปลาในห้างสรรพสินค้าได้ 1 แห่ง และขยายไปสู่ตลาดอื่นๆ รวมถึง ตลาดต่างประเทศต่อไป (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2559)

ต่อมาได้มีการประชุมผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อติดตามงาน โครงการต่าง ๆ ในการ ปฏิรูปภาคการเกษตร เช่น โครงการเกษตรแปลงใหญ่ ที่ตั้งเป้า 2,000 แปลง เกษตรทฤษฎีใหม่ 70,000 แห่ง จัดโซนนิ่งเกษตร ปลูกพืชเหมาะสม โดยใช้ Agri-map และติดตามงานในแผนบูรณาการน้ำ มาตรการสำคัญ 11 ด้าน ลดต้นทุนการผลิต เพิ่ม ประสิทธิภาพผลผลิต มีตลาดรองรับ ตั้งธนาคารสินค้าเกษตร ยกระดับสินค้าเกษตรคุณภาพมาตรฐานปลอดภัย จัดหา เทคโนโลยี หาแหล่งทุนให้เกษตรกรในการปรับเปลี่ยนการทำเกษตรเหมาะสมกับปริมาณน้ำ สภาพดิน โดยผลักดันให้เป็น ผลสำเร็จในปี 2560 เร่งเสริมในเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อผลผลิตเพิ่มถึง 36,000 ตัน/ปี ปัจจุบันโครงการแปลงใหญ่ปลานิล มีการดำเนินการที่ชัดเจนและประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมในรูปแบบ "ประชารัฐ" คือความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เกษตรกร และภาคเอกชน โดยเฉพาะ โครงการปลานิลแปลงใหญ่ที่จังหวัดชลบุรี ซึ่งจากเดิมเมื่อปี 2558 มีเกษตรกรในพื้นที่ เพาะเลี้ยงปลานิลแปลงใหญ่ในเขตอำเภอพานทอง และอำเภอนันทนิกมจำนวน 180 ราย พื้นที่เลี้ยง จำนวน 1,797 ไร่ ปัจจุบัน ปี 2559 มีเกษตรกรเพิ่มขึ้นอีก 300 และมีพื้นที่เลี้ยงเพิ่มขึ้นเป็น 3,235 ไร่ พร้อมทั้งมีการขับเคลื่อนนโยบายของกระทรวง เกษตรและสหกรณ์แบบเบ็ดเสร็จ (Single Command) ซึ่งประกอบด้วยคณะทำงาน จำนวน 4 ทีม ได้แก่ ทีมผู้จัดการ ทีมลด ต้นทุน ทีมการตลาด และทีมบริหารจัดการ ด้าน นางสาวจุฑาดี พงษ์มณีรัตน์ รองอธิบดีกรมประมง กล่าวเพิ่มเติมว่า การ ขับเคลื่อนการดำเนินงานของแต่ละทีมประกอบด้วย ทีมผู้จัดการแปลง จะจัดเก็บข้อมูลเกษตรกรและทำแผนที่รายแปลง พร้อมทั้งจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก และจัดทำแผนการผลิตร่วมกันทั้งการปล่อยปลาขนาดใหญ่ขึ้น เพื่อเพิ่ม อัตรารอดให้สูงขึ้น อีกทั้งปล่อยจำนวนไม่หนาแน่นเพื่อให้ปลาโตเร็วและมีขนาดใหญ่ รวมถึงการส่งเสริมให้ใช้ปลานิลพันธุ์ ดีและการอบรมเรื่องการเพาะเลี้ยงให้กับเกษตรกร ส่งผลให้ได้ผลผลิตปลานิลเพิ่มขึ้นจากเดิมเฉลี่ย 566 กิโลกรัม/ไร่ เพิ่มเป็น 623 กิโลกรัม/ไร่ คิดรวมผลผลิตทั้งหมด 2,015 ตัน ส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำตามมาตรฐาน GAP ทีมลดต้นทุน: ส่งเสริม การรวมกลุ่มเพื่อหาปัจจัยการผลิตร่วมกันและสามารถบริหารจัดการเลี้ยงตามหลักวิชาการ ได้ เช่น กำหนดจุดให้อาหาร ส่งเสริมศักยภาพฟาร์มเพาะพันธุ์ สนับสนุนปลานิลพันธุ์ดีให้เกษตรกร ให้เกษตรกรรายย่อยเข้าถึงแหล่งลูกพันธุ์ที่มีคุณภาพ ทำให้ต้นทุนเฉลี่ยเดิมซึ่งอยู่ที่ 34.86 บาท/กิโลกรัม ลดเหลือ 31.37 บาท/กิโลกรัม ทีมการตลาด: ส่งเสริมกระบวนการรวมกลุ่ม เกษตรกรซึ่งขณะนี้สามารถจัดตั้งสหกรณ์ผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ชลบุรี จำกัด พร้อมทั้งมีการสำรวจความต้องการของตลาด การ เพิ่มมูลค่าสินค้า (พัฒนาผลิตภัณฑ์) รวมถึงการเจรจาธุรกิจระหว่างสมาชิกในแปลงกับห้างสรรพสินค้าไฮเปอร์มาร์เก็ต จำนวน 2 แห่งและขณะนี้ ผลผลิตปลานิลในพื้นที่อำเภอพานทอง ประมาณ 30 ตัน/วัน ส่งไปขายที่แปปลาในพื้นที่ทั้งหมด 23 แห่ง และ ทีมบริหารจัดการ จะวิเคราะห์จุดอ่อน – จุดแข็ง ของแปลงใหญ่ รวมทั้งบูรณาการตลอดห่วงโซ่อุปทานการบริหาร จัดการน้ำ แหล่งเงินทุน และสนับสนุนการดำเนินงานของคณะทำงานทั้ง 4 ทีม นอกจากนี้ ยังมีการสร้างรายได้เสริมและลด ต้นทุนการเลี้ยงให้กับเกษตรกรด้วยการส่งเสริมให้เลี้ยงปลานิลร่วมกับกุ้งขาว ซึ่งทำให้มีรายได้เฉลี่ย 26,000 บาท/ไร่ (ปล่อย กุ้งขาว 2 รุ่น/ปล่อยปลานิล) โครงการปลานิลแปลงใหญ่ จึงเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างในความสำเร็จภายใต้ นโยบายที่มุ่งช่วยเหลือ เกษตรกร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2559)

จากการศึกษา ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะสำหรับผู้เกี่ยวข้อง คือ

1. กรมประมงควรกระตุ้นให้เกษตรกรให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการเลี้ยง การลดต้นทุนและการลดความเสี่ยงในการเลี้ยงปลาในช่วงวิกฤต
2. กรมประมง กรมส่งเสริมการเกษตรหรือหน่วยงานที่ส่งเสริมอาชีพ ควรส่งเสริมและหาแนวทางให้เกษตรกรในการหารายได้เสริม ระหว่างที่ฝายกักเก็บน้ำอยู่ระหว่างการซ่อมแซม
3. กรมประมง กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควรติดตามผลการดำเนินงานของกลุ่มและช่วยแก้ไขปัญหาในการรวมกลุ่ม เมื่อฝายสร้างเสร็จ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ โครงการ AQUADAPT ที่สนับสนุนทุนในการทำวิจัย ขอขอบคุณเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงปลาในกระชัง จนเสร็จสิ้นกระบวนการศึกษาวิจัย ขอกราบขอบพระคุณ ดร. หลุยส์ เลอเบล ผู้อำนวยการหน่วยวิจัยสังคมและสิ่งแวดล้อม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (USER) ที่ให้คำแนะนำในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ผลข้อมูลต่างๆ ขอขอบคุณนายบริพัฒน์ เลอเบล ที่ช่วยแก้ไขบทความย่อภาษาอังกฤษ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. ข่าวรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. รัฐมนตรีเกษตรฯ ปลื้มเกษตรกรรวมกลุ่มแปลงใหญ่ประชารัฐ (ปลานิล) จ. ชลบุรีรุ่ง. [ออนไลน์] 2559 [อ้างเมื่อ 23 ธันวาคม 2559]. จาก

https://www.moac.go.th/ewt_news.php?nid=18619&filename=

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. ข่าวรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. รัฐมนตรีเกษตรฯ เรียกประชุมเชิงเกิดคอมมานด์ 77 จังหวัด. [ออนไลน์] 2559 [อ้างเมื่อ 23 ธันวาคม 2559]. จาก https://www.moac.go.th/ewt_news.php?nid=18128&filename=

คเชนทร์ แปลกมาก. ประโยชน์ของการดำเนินงานโดยการรวมกลุ่ม: กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย [วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร]. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้; 2556.

ชั้นยชรัตน์ ไชยปัญญา. การรวมกลุ่มผู้ผลิตและจำหน่ายยางพาราในเขตตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. [วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต]. เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย; 2551.

พัชรภรณ์ กัดดพ่วง. ผลประโยชน์ของการรวมกลุ่มเกษตรกรปรับปรุงคุณภาพมังคุดเพื่อการส่งออก ในจังหวัด

นครศรีธรรมราช. [วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร]. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์; 2548.

พิมพ์กานต์ เลอเบล, ชนกันต์ จิตมนัส, นิวุฒิ หวังชัย, จงกล พรหมยะ, พัชราวลัย ศรียะศักดิ์, หลุยส์ เลอเบล. ผลกระทบของน้ำท่วมและภัยแล้งต่อการเลี้ยงปลาในกระชังในแม่น้ำ. วารสารวิจัย มข. 19(4): 539 – 549; 2557.

สุริพร แสงคำมา. การรวมกลุ่มผู้ปลูกส้มพันธุ์สายน้ำผึ้ง ตำบลแม่สาว อำเภอแม่อาว จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่; 2545.

สำนักงานประมงจังหวัดเชียงใหม่ กรมประมง. ข้อมูลด้านการประมง จ.เชียงใหม่; 2552.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. ศักยภาพการผลิตและการตลาดปลานิล. เอกสารวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร เลขที่ 119; 2552.

หน่วยวิจัยสังคมและสิ่งแวดล้อม (USER). รายงานการประเมินชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อช่วยเกษตรกรผู้เลี้ยงปลารับมือกับ

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ครั้งที่ 1, 2557. 16 หน้า.

Belton, B., Turongruang, D., Bhujel, R., Little, D.C. The history, status, and future prospects of monosex tilapia culture in Thailand. *Aquac Asia* 2009; 14(2): 16 – 9.

FAO, Food and Agriculture Organization of the United Nations. State of the World Fisheries and Aquaculture in 2012. FAO Fisheries and Aquaculture Department, Rome, Italy, 230 pp; 2012.